

**Доброго дня! Тема уроку. Образи нових жінок-інтелектуалок: талановитої піаністки Софії, аристократичної Марти, пристрасної і вольової художниці Ганнусі у «Valse melancholique» («Меланхолійний вальс»)**

**Увага! Виконані завдання надсилати за електронною адресою:**  
[moshev2020@icloud.com](mailto:moshev2020@icloud.com)

**ОСНОВНИЙ ЗМІСТ УРОКУ**

**I. Опрацювання навчального матеріалу.**

О. Кобилянська знаходила душевну рівновагу, окрім письменства, також у малярстві та музиці, намагаючись «усіма силами заспокоїти в собі ненаситну жадою краси». Роздуми про мистецтво вона певною мірою втілила в новелах «Impromptu phantasie» (1895), тобто фантазія-експромт, та «Valse melancholique» (1898), в перекладі — меланхолійний вальс.

Героїня першого твору з дитинства відчувала незбагненну силу згармонізованих звуків. Урочисті церковні дзвони, дзижчання бджіл над вуликами, гуркіт громовиці — ці образи викликали в її уяві картини пережитого.

Особливо вразила дівчину справжня, висока музика. У новелі простежується зміна естетичних переживань героїні. Виконуючи фантазію-експромт, емігрант-піаніст спочатку ніби бавився з інструментом. «Тони звучали, немов здавлений, пристрасний сміх, так, немов сміх жіночий, однак не сміх щасливий... Опісля — обидвома руками. І тепер розляглися тони пориваючої, неописаної, якоїсь немов морозяної краси...» Висока музика назавжди увійшла в пам'ять героїні: досить їй почути цю п'єсу, як душа сповнювалася слізьми.

Другий твір викликає інтерес постатями нових жінок-інтелектуалок, що почали з'являтися в західноукраїнському житті на зламі століть. Пристрасна, неврівноважена художниця Ганнуся, що мріє про Італію, де зосереджені незрівнянні витвори мистецтва. Багата внутрішнім духом Марта, яка хотіла б бути вчителькою, вихователькою дітей, зрештою, доброю господинею в своїй хаті. Талановита піаністка Софія, мрії якої про навчання в консерваторії не здійснилися. Долі цих жінок яскраво відтінюються мелодією меланхолійного вальсу.

Новела засвідчує демократизм світоглядних позицій письменниці. Малярка з деякою погордою ставиться до Марти, яка, мовляв, може стати «стовпом родини», але їй не зрозуміти «нюанси артистизму». Із твору випливає, що саме звичайна дівчина глибше сприймає все духовне, бо наділена якостями і жіночності, і високої інтелектуальності. Взагалі ж у новелі створено образи нових жінок, яких ще було небагато в тогочасній Буковині.

Розкриваючи таємниці творчої лабораторії, письменниця зазначала, що всі «дрібні поезії в прозі» — це «краплі» її крові. Виникали ті фрагменти, етюди, новели тоді, коли акторка гостро відчувала несправедливість не тільки в ставленні до себе, а й до інших. Правда, ніколи не висловлювала обурення, протесту, скарг, хоч їй часто кривди дуже боліли, а тільки «плакала поезіями в прозі».

## 1. Характеристика головних персонажів новели *“Valse melancholique”*

### Персонажі

Новела має значною мірою автобіографічний характер. Кобилянська порівнювала своє життя із життям однієї з героїнь твору — Софії Дорошенко.

- **Софія** — творчо обдарована особистість, лірична й емоційна. Такі деталі, як подерті рукавички або затикання найменших щілин у вікні розкривають у ній нервову, вразливу, чутливу до світу, замкнену особистість. Мистецтво стає засобом саморозкриття, віддушиною для духовних сил героїні, яка зазнала приниження у житті (через нещасливе кохання).
- **Марта** — втілення любові. Стримана, терпляча, жіночна, «ладна обійняти весь світ», «вчилася музики, языків і різних робіт ручних». Готувалася стати вчителькою. За словами Ганни — вроджена жінка і матір.
- **Ганна** — емоційна, нестримна, вибухова, непостійна. Однак натуру мала чисту, без фальшу. Її гарячковість швидко змінювалась добротою та чуйністю. Вона талановита і живе своїм ремеслом. В особистому житті не терпить приписів, їй байдуже, що скаже світ про її особисте життя. Мрія-розвиватися.

## 2. Прослуховування творів Ф. Шопена («Крильця метелика»).

[https://www.youtube.com/watch?v=uu\\_7Btwld9A](https://www.youtube.com/watch?v=uu_7Btwld9A)

Прослухавши музику, поміркуйте над питанням: «Які образи виникають при прослуховуванні класичної музики?»

**Музика є центральним образом «Valse melancholique», з неї починається твір:**

«Не можу слухати меланхолійної музики. А вже найменше такої, що приваблює душу ясними, до танцю визиваючими граціозними звуками, а відтак, зрікаючись їх незаметно, ллється лиш одною широкою струєю смутку!».

Музика пронизує весь твір, нею він закінчується:

«Не можу позбутися до сьогоднішньої днини думки, що музика позбавила її життя... Одною-одніською, тоненькою струною вбила її!...».

Музика, крім того, що структурує новелу, виступає своєрідним символом, збагачує художні образи додатковими асоціативними значеннями, посилюючи динамізм сюжету та вплив на читача, розкриває внутрішній світ персонажів. Вона є втіленням мрії про високий і недосяжний світ, виступає захистом від усіх життєвих негараздів, тому героїні й шукають у ній порятунку від драматизму життя. Музика також виражає сильну, горду й водночас ніжну та вразливу вдачу героїнь, тонко відтворює їхні настрої та душевні стани.

**Марта** — головна героїня, оповідачка, крізь призму сприйняття якої письменниця зображує події. Вона суттєво відрізняється від своїх подруг традиційними поглядами на життя. Авторка не пояснює обставин, за яких формувався її характер, зазначає лише, що вона приятелює з Ганнусею з юних літ.

За її терпіння, доброти й прагнення служити ближнім подруга порівнює її з біблійною героїнею Адою і каже, що вона має «божеське серце, що наказує ближнього любити більше, як себе самого». Софія порівнює її з тим типом «тисячок звичайних, невтомно працюючих мурашок, що гинуть без нагороди, а родяться на те, щоб любов'ю своєю удержувати лад на світі». Та й сама вона про себе зауважує: «...в мені стільки тепла, що можу ним і інших зогріти». Можливо, тому її власне «Я» в цьому жіночому тріо завжди на останньому місці.

Дівчина стримує імпульсивний характер Ганнусі, уміє уважно вислухати й підтримати Софію, здатна оцінити таланти подруг. Вона не гребує взяти на себе турботи про побут і готова давати уроки іноземних мов, коли господар квартири підвищив платню за оренду. І хоч Ганнуса закидала подрузі її «міщанський розум», критикувала за вузькі домашньо-практичні погляди й старосвітські прояви жіночності, але саме ці якості допомагали Марті не раз виручати подругу з неприємних життєвих ситуацій. Така безкорислива любов до ближнього «без намислу і без претензій до подяки» робила її щасливою.

Марта не поривається до чогось особливого, її життєві прагнення прості й звичайні. Високо цінуючи мистецтво і його вплив на людину, вищим мірилом щастя вона все ж таки вважає любов. Дівчина мріє про дружну родину, хоче мати хорошого чоловіка. Її кохання до молодого професора, з яким вона відвідує гурток англійської мови, щире й безкорисливе. Водночас вона не обмежується лише клопотами про щодень.

Марта готується скласти іспити, щоб стати вчителькою, вивчає іноземні мови, навчається музики й «прерізних робіт», які в житті можуть їй знадобитися. Вона так само тонко відчуває красу, як і її приятельки, хоч і не хизується цим. З цього приводу вона зауважує: «Найменша краса вражає мою душу, і я піддаюся їй без опори». Такі якості допомагають їй досягнути бажаного щастя, яке втілюється для неї в улюбленій праці та дружній родині.

«Дразлива і химерна» художниця Ганнуся походила «з доброї родини», тому була «претензійна і розпещена». Портрет героїні розкриває її артистичну натуру:

«Ясна, майже попеляста блондинка, з правильними рисами і дуже живими блискучими очима. Збудована була прегарно...».

Як зазначила Марта, «...вона гарна — вона є сама краса, і шкода би втискати ту артистичну закроєну душу в формат пересічних жіночих душ». Ганнуся має витончений, вишуканий внутрішній світ і не сприймає буденне й приземлене, яке, на її думку, руйнує красу. Своє художнє обдарування вона розцінювала, як дар Божий, який здатний змінити світ.

Своїй подрузі вона казала, що якби всі розвивали в собі мистецькі обдарування, то «не було б стільки погані й лиха на світі». За артистичний талант професори називали її «найкращою улюбленицею долі». Вона з цим погоджувалася, бо відчувала в собі потужні сили, які дадуть їй змогу піднятися над буденністю.

Відірватися «від ґрунту старих фрагментів», тобто відмовитися від патріархальної поведінки й поглядів, вона вимагала й від Марти. І не стільки для користі подруги, скільки для власного натхнення, щоб «я від часу до часу черпала з тебе якусь скріплючу силу... щось новітнє!». Будучи високої думки про себе, вона дещо з погордою ставиться до Марти за приземленість її життєвих цілей, хоч і любить подругу. Малярка постійно говорить, що Марта не здатна зрозуміти її чуттєву душу:

«Ти сього не розумієш. Я — артистка і живу відповідно до артистичних законів, а ті вимагають трохи більше, як закони такої тісно-програмової людини, як ти!»

Ганнуся за поглядами належала до феміністок, які почали з'являтися в західноукраїнському суспільстві. Своє ставлення до чоловіків і ролі сім'ї для жінки вона висловлює так:

«Не будемо, приміром, жінками чоловіків або матерями, лише самими жінками. Ти розумієш? Будемо людьми, що не пішли ані в жінки, ані в матері, а розвинулися так вповні».

Чи не через такі переконання вона відкидає можливість істинного кохання між чоловіком і жінкою? Вона не переймається тим, що позбавила свого сина щастя спілкуватися з батьком і вважає, що тільки їй належить право виховувати дитину й визначати її долю.

**В образі Софії** О. Кобилянська малює поетичний образ молоді п'яністки, для якої мистецтво є способом самовираження й захистом у важких життєвих ситуаціях. Її дитинство минуло в заможній родині банківського працівника. Розорення сім'ї, смерть батька, нерозділене кохання суттєво вплинули на характер дівчини — нервовий і водночас стриманий. Вона була незвична в усьому. Уже при першій зустрічі Марту вразила її зовнішність:

«темне, лагідно лискуче густе волосся, уложене обережно в грубий вузол, і два рази оксамиткою обвиту голову... Профіль був у неї справді чисто класичний. Чоло й ніс творили одну м'яку лінію... Спадисті її рамена надавали їй пиху якоїсь панськості, певності...».

Таким само довершеним Марта сприймала і внутрішній світ дівчини: її «душа немов складалася з тонів і була сама олицетворена музика».

Мистецтво стає засобом саморозкриття, способом відновлення душевних сил героїні, яка зазнала тяжких випробувань у житті. Вихована в заможній родині, після банкрутства й смерті батька вона змушена заробляти уроками. Але найбільше героїню надломило нещасливе кохання. Її любов була небуденна:

«Таку широку любов, що мала мене вповні розвинути, ні, розцвісти мала мене, віддала я йому [коханому. — Авт.]. Не від сьогодні до завтра, лиш назавжди... Мав стати сонцем для мене, щоб я розвинулася в його світлі й теплі вповні».

Для Софії кохання — не лише приязнь і теплі почуття до чоловіка. Вона відчувала, що тільки так можна здобути цілісність буття, розвинути всі свої здібності. Але любов дівчини була «заширокою» для нього, щоб він міг зрозуміти й відповісти взаємністю, тож чоловік попросту, як каже Софія, втік. Чи не є власними роздумами О. Кобилянської міркування героїні про особисті пережиті почуття? Скажімо, у монолозі: «Серед любові жінок, ... на якій мужчина ніколи не розуміється. Вона для нього заширока, щоби зрозумівся на ній...».

Найкраще з оповідань О.Кобилянської... це музично-пластична поема в прозі “Valse melancolique”.

Леся Українка

## Марта

**Марта** — майбутня вчителька.

*«Вчилася музики, і языків, і прерізних робіт ручних, ба — і все інше, що лише можна було, забиравала я в себе, щоб стало колись капіталом і обернулося в хосен. Маєтку я не мала, а життя, вибагливе, мов молода дівчина, жадало свого» (Марта про себе).*

За характером Марта дуже скромна, лагідна, ніжна, співчутлива, м'яка. Найбільшою радістю для неї є допомогти іншій людині, догодити їй; вона часто відчуває бажання «обійняти цілий світ».

Вона з цікавістю та певним співчуттям вислуховувала «новітні думки», які висловлювала її подруга Ганна, проте не надто їх поділяла:

*«Я не була ніяким новітнім типом, не мала жодних претензій до титулу “вибраної істоти”...»*

Марті набагато ближчі традиційні цінності, які її подруга-художниця якраз відкидала: турбота про коханого чоловіка, про власних дітей, про господарство, хоч і необхідність розвиватися духовно, цінувати мистецтво Марта усвідомлювала:

*«Штука [мистецтво] – то великий чоловік, але я сказала би, що любов – більший».*

Дуже влучну й глибоку характеристику Марти висловила її подруга Софія:

*«Ти є вже вродженою жінкою і матір'ю... Ти – ще неушкоджений новітнім духом тип первісної жінки, що пригадує нам Аду Каїна або інших жєницин з біблїї, повних покори й любові. Але не вихованням виплеканої покори й любові, лише покори й любові з першої руки, з природи! Ти й без науки була б та сама, що тепер. Жертвувала б себе з напору вродженої доброти, без наміслу і без претензій до подяки! Ти – тип тих тисячок звичайних, невтомно працюючих мурашок, що гинуть без нагороди, а родяться на те, щоб любов'ю своєю удержувати лад на світі...»*

Прототипом Марти, як можна судити з листа О. Кобилянської до О. Маковея від 6 травня 1898 року, була близька подруга письменниці Ольга Устиянович – добра й любляча товаришка.

## Ганна

**Ганна** – художниця.

*«Мала двадцять і кілька років, була знімчена полька і брала своє заняття дуже поважно. Дразлива і химерна, коли малювала, була в щоденнім житті наймилішою людиною».*

Ганну дуже любили й шанували товаришки по заняттю та професори, називаючи «улюбленицею долі». Ганна мала дуже привабливу зовнішність:

*«Була гарна сама собою. Ясна, майже попеляста блондинка, з правильними рисами і дуже живими блискучими очима. Збудована була прегарно...»*

Ганнуся

Дівчина мала дуже **сильний характер**, відрізнялася неабиякою волелюбністю, рішуче відстоювала свої своєрідні погляди на життя, при цьому не зважала на те, чи подобаються ці погляди тим, хто її оточує. Їй притаманна певна зверхність, віра у свою вищість, адже вона належала до «артистів», тобто митців, яких уважала «вибраною горсткою суспільності»:

*«Лише ми одні піддержуємо красу в житті»;*

*«Я – артистка і живу відповідно артистичним законам...».*

Ганнуся – **феміністка**, і в розмовах зі своєю подругою Мартою вона багато разів порушувала тему прав жінок, захищаючи ідею, що жінка не зобов'язана виходити заміж, народжувати дітей, як того вимагають поширені в суспільстві уявлення, а натомість може цілком присвятити себе якийсь вищій діяльності, як-от служінню мистецтву:

*«Тоді юрба переконається, що незамужня жінка – то не предмет насміху й пожалування, лише істота, що розвинулася неподілено. Значить: не будемо, приміром, жінками чоловіків або матерями, лише самими жінками. Ти розумієш? Будемо людьми, що не пішли ані в жінки, ані в матері, а розвинулися так вповні... Я не кажу, що йду саме до того ідеалу. Я живу штукою [мистецтвом], і вона вдовольє цілковито мою душу; може бути, що й віддамся, не знаю, але коли не віддамся, то певно не буду застрашеною птахою, що мов цілий світ просить о прощення, що мужа не має...»*

Своєрідним є ставлення Ганни до чоловіків:

*«Вона мала багато поклонників, але сама не залюблювалася ніколи. Говорить годинами про них, подивляє в них, що красне, аналізуючи майже всі прикмети їх істот; а проте не чіпається її любов; противно, обсмівася їх не раз, як малих хлопців».*

Вона називає любов «байкою», для неї служіння мистецтву набагато важливіше за щастя в особистому житті:

*«Заглушити в собі той світ [світ мистецтва], щоб жити лише для одного чоловіка і для самих дітей? Се неможливо...»*

Хоч Ганна мала досить складний характер, відрізнялася емоційною неврівноваженістю, вибуховістю, могла згарячу наговорити неприємних речей людям, до яких насправді ставилася добре, у ній все ж здебільшого перемагали доброта й співчуття:

*«Була незвичайно доброго серця: отут в одній хвилі кидалася, гарячилася й змагалася, а вже в другій – була добра»;*

*«Належала до різних товариств, не жалувала нічого, а визичуваних товаришкам грошей не приймала ніколи назад».*

## Софія

**Софія** – піаністка. У новелі є досить детальні описи її зовнішності та вбрання:

*«Вона держиться просто... гарна і має смутні очі. Але по фризурі [зачісці] можна її вже певно пізнати. Чешеться цілком antique [по-античному] і обвиває голову два рази вузькою чорною оксамиткою, мов діадемою. Взагалі вона з профілю цілком type antique [античний тип]. В неї чоло й ніс творять одну лінію...»; «Я не могла бачити вповні її лице. Бачила лише темне, лагідно лискуче густе волосся, уложене обережно в грубий вузол, і два рази оксамиткою обвиту голову, і потрохи лице з профілю. Профіль був у неї справді чисто класичний. Чоло й ніс творили одну м'яку лінію... Спадисті її рамена надавали їй ціху [риси] якоїсь панськості, певності...» (Марта про Софію, коли побачила її на уроці музичної теорії).*

Софії притаманні певна байдужість до свого вбрання, неохайність, про що свідчать такі деталі як напіввідірвані гудзики на пальті та подерті рукавички:

*«Байдужна на все, мов дерево. Наприклад, прошу, що то за тип? Вважаєш, яке в неї білля? Гарне і тонке, мов у графині, а її постіль іще краща. Спить, мов царівна. Коли вмивається, не забуде ніколи насипати кілька крапель найтоншої парфуми до води, але зате її верхня одіж... просто – “товпа”! Цікава я, як довго будуть іще гудзики теліпатися коло її пальта, коли пришиє кусник відорваного від сукні шнур, що наборзі пришилила шпилькою, і коли позашиває свої рукавички!» (Ганна про Софію).*

Софія – дуже тонка й складна натура, обдарована музикантка.

*«Вона вічно шукала гармонії. В людях, в їх відчуженні, в їх відносинах до себе і до природи...»*

Дівчина була **скромна**, для неї було важливо не обтяжувати тих, хто її оточує, своєю присутністю, не заважати їм. Її переповнювали сильні переживання, проте вона приховувала їх, постійно **стримувала себе**:

*«Була дуже мила в обходженні, легка, ледве помітна собою, але мовчалива і дуже поважна. Усміх на її устах, що появлявся лиш рідко, був немов навіки затемнений смутком».*

Ганна зробила такий висновок про подругу:

*«Констатую, що нервова. Лише нервові любуються в таких розривках, коли душа їх переповнена чуттям. Але, мабуть, вона наклала на свої чуття сильну упряж. Завсіди спокійна, як мармур...»*

Іноді в словах Софії проривалися надзвичайна пристрасність її натури, екзальтованість:

*«Я понищила б усіх своєю любов'ю, діти й мужа, – сказала тремтячим голосом, спустивши скоро погляд у діл. – Я не з тих, що вміру люблять!»; «...що мені один день життя менше або більше! Не боюся смерті! З нею замовкне вся музика моїх нервів і те, що здавило їх звучність...»*

На долі дівчини позначилося надзвичайно сильне кохання до одного чоловіка, що виявився негідним її: злякався її надто сильних почуттів і втік, зрадив її, одружившись із дочкою багатія. Відтоді в душі Софії щось зламалося, всі свої почуття вона віддавала лише музиці:

*«Більше не любила я нікого в своїм житті. Але воно добре, – додала, поглянувши повним сіяючим поглядом до другої кімнати, де стояв її улюблений інструмент, – бо можу цілу душу віддати резонаторові. І я віддаю її йому! Коли сяду до нього, нахожжу рівновагу свого духу, вертає мені гордість і почуття, що стою високо-високо! Зате й граю йому звуками, яких не почує від нікого, і буду йому грати до останнього свого віддиху».*

Смерть Софії стала наслідком цілої низки ударів долі. Зрада коханого, смерть тяжкохворої матері, одруження дядька та його відмова оплатити омріяне навчання в консерваторії у Відні й нарешті обрив струни на її улюбленому фортепіано –

*«зворушення, яких зазнала, були засильні і наступали заскоро, одне по другім, щоб їм могла опертися її фізична сила. Побороли її».*

### **3. Метод «Карта персонажів»**

#### **Ганнуся**

- \* Малярка.
- \* Дразлива і химерна, коли малювала, була в щоденнім житті наймилішою людиною.
- \* У гонитві за красою не зважала на лиховісні підшепти життя.
- \* Справді артистична натура. «Я живу штукаю і вона цілковито вдовольняє мою душу».
- \* Гарна сама собою. Ясна, майже попеляста блондинка.
- \* Артистка розридалася.
- \* Була надзвичайно доброго серця.
- \* Любила над усе елегантність... До елегантності тягло її, мов дитину до чічки.

- \* Мала багато поклонників, але сама не залюблювалася ніколи.
- \* Вона, артистка, вимагає бог знає чого...
- \* Готова віддати руку першому-ліпшому заможному чоловікові, щоб тим щиріше віддатися штуці.
- \* Чекає розцвіту душі.
- \* Не накладаймо на свої душі маски.
- \* Мусить виїхати в інтересі штуки за кордон.
- \* Терла нервово руки, що було вже в неї ознакою найбільшої розпуки.
- \* Висока, горда, холодна, роздразнена до крайності, і її великі, розгорілі з внутрішнього болю очі спочивали жадібно на змарнілім лиці дівчини. Ні, не спочивали, шукали лиховісно чогось, щоб знищити вже в другій хвили... Недобра була в тій хвили.
- \* Ми любимо музику, правдиву, від душі музику, що є впливом. струнами обдареної душі.
- \* А щодо гармонії в відношеннях, то ми вміємо її цінити. Саме в нашій житті грає гармонія велику роль.
- \* В мене гостре око, і я пізнаю зараз, хто розуміється на нещасті.
- \* Я страшенно цікава.
- \* Вона — артистка. Неспокійна, змінчева, мов те море, але й гарна, мов море. Хто мав би ту силу прикувати її назавсідги до себе! (*Софія про Ганнусю*).
- \* Вона — душею — артистка, хоч її твори не здобудуть собі, може, європейської слави. вона є сама краса.
- \* Любила її (Софію) пристрасно та запевнювала її, що вона просто з неба засланий ангел, щоб увіковічнила його своїм знанням!
- \* Настав май. Ганнуся спродала свою велику копію образу Корреджо «Віроломна».
- \* Ганнуся плакала, коли дізналася, що Софія не зможе поїхати. Плакала своїм сильним, пристрасним плачем, закинула всі барвні речі і роздерла прекрасний розпочатий малюнок. але по шістьох тижнях затужила знов за барвами і, попрощавшись з усіма, виїхала до Рима (*по смерті Софії*).
- \* Повернулася по трьох роках побуту з Італії і привезла з собою дволітнього хлопчину, темного, мов із бронзи, з її очима. Зложила візит до Марти, елегантна, пишна, мов княгиня. Про чоловіка, на питання Марти відповіла, що остався там, де був. Не могли погодитися в способі життя. Але хлопець — мій. Я заробляю сама на нього, і він — мій. Ніхто не має права до нього, окрім мене.

\* Мала предивну вдачу, артистичну індивідуальність.

### *Марта*

\* Від її імені (від першої особи) ведеться розповідь.

\* Дозволяла Ганнусі панувати над собою. «Сила якоїсь відпори не прокидалася в мені ніколи».

\* Вчилася пильно, із божеським серцем, царство на землі належить до тебе.

\* Має всі здібності доброї господині, матері й жінки, славний вахмістр і будучий стовп родини.

\* Вчилася музики, і язиків, і прерізних робіт ручних.

\* Найменша краса вражає мою душу, і я піддаюся їй без опори.

\* Ви збудили в мені симпатію (*Софія про Марту*).

\* Коли вона грала його, я неначе інший слух дістала. Душа спала, здібна розуміти музику. Кімната наша стала мінитися. Вона (краса) поривала. Не голосною перемагаючою силою, лише самою ніжністю і м'якістю.

\* Чулася такою дрібною й незначною перед нею (Софією), що й не знаходила слів про свою нижчість.

\* З уст видно, що цілувалася б з кожним хлопцем, коли б хоч трохи «порядний», і що ти балаклива, як сорока.

\* З веселих очей твоїх суджу, що ти обнімала б цілий світ, та що з кожним була б «запанібрата», а по руках догадуюся, що в потребі і дров нарубаєш...

\* Добре, що в мені стільки тепла, що можу ним і інших зогріти. На те дав Бог серце...

\* Царство на землі належиться все-таки тобі?

\* Обох любила я. Я сама подавала їм. І подаючи її, була щаслива. Перша (Ганнуся) приймала її, не замічаючи сього навіть, а друга клонилася за те вдячно за мною, мов цвіт за сонцем.

\* Ти є вродженою жінкою і матір'ю...

\* Ти — ще неушкоджений повітнім духом тип первісної жінки. Ти й без науки була б та сама, що тепер. Жертвувала б себе з напором вродженої доброти, без наміслу і без претензій до подяки! Ти — тип тих тисячок звичайних, невтомно працюючих мурашок, що гинуть без нагороди, а родяться на те, щоб любов'ю своєю удержувати лад на землі. (*Софія про Марту*)

\* Я стужилася її гарних слів. Чула, що стояла чимось нижче. була супроти неї лише якоюсь простою робітницею.

\* З тебе буде прегарна мати, Мартухо! (*Софія*)

\* Життя ставало незносіме, бо ж я виразно відчувала, що полюбила його (молодого професора).

\* Я проста робітниця, тип послугача з природи вже, що не наділила її навмисно тим гордим даром, щоб повзав. Тому повзаю й корюся до сьогоднішньої днини й належу до тих тисячок, що родяться на те, щоб без нагороди гинути!

\* Царство на землі належиться тобі. (*Ганнуся, 3-й раз*)

\* Настав май. Здавала саме письменну натуру, тішилася надією, що й усна піде незгірше, а що найкраще — я була нареченою професора, того, з години конвертації англійської мови!

\* Марта плакала, коли дізналася, що Софія не зможе поїхати.

\* Фортеп'ян «музики» забрала до себе, і на ній грає мій син.

### *Софія*

\* Негарна. Лице змарніле, зі смутними очима.

\* Вона має фортеп'ян і грає.

\* З її уложення говорила інтелігенція й давала свідоцтво, що вона не пересічна людина.

\* Вона держиться просто... і має смутні очі.

\* Темне, лагідне, густе волосся, уложене обережно в грубий вузол. Профіль. чисто класичний. Чоло й ніс творили одну м'яку лінію. Спадисті її рамена надавали їй тілу якоїсь панськості, певності. Великий, здивований, майже допитливий погляд. Чорно вбрана, з темно сповитою поверх шапочки головою, постава проста — вона!

\* Говорила дуже лагідно.

\* Вона усміхнулася ледве примітно: «Граю по своїй душі...»

\* Певність її рухів і та певність у голосі мали якусь іншу підставу, чим «добре виховання» або походження з «доброї родини».

\* Була в неї привичка нервово гризти нігті.

\* Мій «фах» вибагливий і жадає зараз для себе нестисненої волі.

\* Я потребую спокою, що впливає з замилювання до музики й гармонії в відносинах, передусім гармонії!

\* Я мушу шукати любителів музики...

\* Здавалося, не вміла виказувати почувань словами.

- \* Вона не мала багато речей. Найкраще, що було в неї, то був її фортеп'ян, її улюблений інструмент.
- \* Грала етюд Шопена ор. 21 чи 24 кілька разів раз по раз.
- \* Ви — вроджена артистка. (*Ганнуся про Софію*)
- \* Вона сама ходила така тиха, скромна, відпихала так очевидно всю увагу.
- \* Була дуже мила в обходженні, ледве-ледве помітна собою, але мовчазлива й дуже поважна. Усміх на її уста, що появлявся лиш рідко, був немов навіки затемнений смутком.
- \* Вона дуже боялася, щоб вуйко не оживився, бо відтак не могла б іти до консерваторії, що було б для неї тим самим, що смерть.
- \* З замилювань Софії бачу натуру тонкого стилю, дбала про красу й штуку в повнім розумінні. А з другої сторони — вона для мене загадка (*Ганнуся*).
- \* Констатую, що нервова... наклала на свої чуття сильну упряж. Завсідги спокійна, як мармур... не пристрасна... вірна... вміє тайну заховати.
- \* Не боюся смерті! З нею замовкне вся музика моїх нервів і те, що здавило її звучність.
- \* Грала чарівно. Запанувала цілком над нами.
- \* Артистка залюбилася в ній, мов чоловік... А я мовчки молилася до неї.
- \* Стільки краси й ніжності.
- \* «Я понижчала б усіх своєю любов'ю... я не з тих, що вміру люблять!»
- \* Була найстарша з нас усіх, а по-друге, в ній було щось, що вимагало тонкості в думках і поведенні супроти неї.
- \* Коли була цілком певна, що ніхто чужий її не побачить, то оживала й огрівалася... і перемінювалася в іншу істоту, теплу й приступну, незрівнянну з своїми прерізними видумками, як «украшувати домашнє життя» ...
- \* Панувала над собою, мов найсильніший чоловік.
- \* Вальс — вияв стану її душі.
- \* Кожний рух, погляд і усміх набирали в неї зараз смислу і ставали продовженням внутрішнього життя. Здавалося, незвичайна сила була втиснена в класичну форму незворушеного спокою... коли тим часом думками була наскрізь новітня.
- \* Висока, спокійна...
- \* Гордість... самотність зброя жінки.

- \* Широку любов, що мала мене вповні розвинути, ні, розцвісти мала мене, віддала я йому. Не від сьогодні до завтра, лиш назавсідги.
- \* Був мені потребою, щоб я стала викінченою. Мав стати сонцем для мене. ми ніколи не говорили про любов до себе. вона існувала між нами лише німою музикою.
- \* Витрясла йому всі лелії зі своєї душі під ноги, а він не пізнав їх. З того часу перестала я з душі сміятися. Але я не плачу. Не плакала навіть. Мені не жаль за ним.
- \* Він навчив мене ненавидіти й задавив цілу мою істоту від голови до стіп упокоренням. Більш я не любила нікого в своїм житті.
- \* Інструмент — се її світ.
- \* Її мати померла. Приїхала бліда, тиха — мов замерзла на тілі й дусі. «Се подих смерті завис на мені».
- \* Правильне, мов із білого мармуру личко, з великими смутними очима.
- \* Попсувала її нерви якоюсь чорною силою (похоронна музика), і вона піддалася її тягареві.
- \* Була цілком пригнете на. Я трачу між вас почуття самоти, — й усміхнулася вдячно своїм лагідним усміхом.
- \* Восени мала їхати до Відня, до консерваторії.
- \* Здавалося, помирилася з життям. До музики звернулася з подвійним запалом.
- \* Настав май. Одного вечора повернулася пізно. Вона сиділа бліда, як смерть, а очі її, звернені саме на мене (Марту), сяли фосфоричним світлом якимсь і видалися мені незвичайно великі...
- \* Прийшов лист від вуйка, він одружився, повідомив, що оплачувати навчання не зможе.
- \* Вона грала свій вальс, але так, як ніколи.
- \* Порвалася струна.
- \* Дістала серцевий удар. Лікар не міг їй допомогти.
- \* Винесли нашу музику.
- \* Май забрав її до себе.
- \* Музика позбавила її життя. Одною-одніською тоненькою струною вбила її!..

#### **4. Виразне читання уривків із новели:**

- \* про вальс;

- \* про фортеп'ян;
- \* про музику;
- \* про любов Софії.

## **5. Робота з термінами**

*Психологізм у літературі* — передавання художніми засобами внутрішнього світу персонажа, його думок, переживань, зумовлених зовнішніми і внутрішніми чинниками. Типовий образ є втіленням загального, вираженого через індивідуальне у світлі авторської оцінки.

## **II. Закріплення матеріалу.**

### **Дайте відповіді на запитання:**

1. Що має на увазі Софія, коли згадує “ новітній дух? ” У чому його сутність?
2. Чому Ганна неодноразово каже Марті, що “ царство на землі належить все-таки тобі ? ”
3. Що об'єднує трьох героїнь?

### **Виконайте тест:**

Тест. О.Кобилянська. Меланхолійний вальс

<https://naurok.com.ua/test/olga-kobilyanska-melanholiyniy-vals-22363.html>

### **1. Прийом «Персонажі твору і я»**

Розсадить героїв твору за столом, включаючи і молодого професора, і экс-нареченого Софії, і жінку, що прибирала в дівчат. Поміркуйте, чи комфортно почуватимуться герої, сидячи у визначеному вами порядку.

### **2. Міні-дослідження**

Розподілити риси характеру героїнь на такі, які можна вважати суто жіночими чи суто чоловічими.

## **III. Домашнє завдання**

1. Прокоментуйте оцінку, яку дала Леся Українка твору О.Кобилянської. Підтвердіть цю тезу, навівши принаймні 2 переконливих аргументи.
2. Опрацювати матеріал підручника з теми.

3. Написати есе «У чому неповторність творчості О.Кобилянської?» або

Виписати із новели цитатні характеристики Софії, Ганнусі, Марті.

